

אלה רוי (1)

פרשת שמות

ג'ס"ג

(א) ואלה שמות. ספר שמות הוא ספר הגאולה — פי' גאולה הוא מלשון הגעלה. הוצאת דבר מתוך דבר — הוצאה מכה אל הפועל — שבימי האבות נרשמו בכח כל המאורעות שיארעו לבניהם. ועכשיו הגיע הזמן להוציאם לפועל — זהו ואלה שמות בני ישראל את יעקב איש וביתו באו — שזכו לשם עצמם — בני ישראל — ומתחלה היו רק את יעקב איש וביתו — כטפלים ליעקב.

(1) מיום 3/5

אם אין אני לי מי לי

"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" וגו' (א, א)

1 פירש רש"י - אע"פ שמנאן בחייהן בשמותם חזר ומנאן במיתתן, להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם שנאמר "המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא" (ישעיה מ).

(2) אלו רוי היתה

הקשה הישפתי חכמים" מהי החיבה הגדולה שהמשיל אותם לכוכבים? ע"ש מה שתירץ.

6 ונראה לבאר: דהנה אמור יאמר האדם מה אני ומה ערכי, הן אני עץ יבש, משול כחרס הנשבר, ומה כבר יכול אני לעשות ולפעול במעשי הטובים והרעים הרי גרגיר קטן אני מתוך כל יושבי תבל, נקודה זעירה מתוך מפת העולם. מחשבות אלו ודומיהן פסולות מעיקרן ואסורות בהרהור אף לרגע קט.

דהנה, אמר הנביא "שאו מרום עינכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא" (ישעיה מ) מבאר רש"י שהכתוב מדבר על בריאת הכוכבים. וכידוע שלכוכבים אין מספר כפי שאמר ה' לאברהם "הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם" (בראשית טו) ואמר בגמרא אמר הקב"ה לכנסת ישראל י"ב מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלושים חיל זראשי גייסות וחבורות חלוקות, רש"י ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלושים לגיון,

16 ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלושים רהטון, ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלושים קרטון, ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלושים גסטרא (שמות של שרדא, רש"י) ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלש מאות וששים וחמישה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה וכ" ע"ש.

ובספר "תקופת החמה" לר' יחנאל טיקוצינסקי זצ"ל, חישב את המספר הכתוב בגמרא, ויצא לו חשבון מבהיל - 1,064,340,000,000,000 ובמילים הם: טרליון אחד וששים וארבע אלף שלש מאות וארבעים בליון (בליון - מליון מליון, וטרליון - מליון בליון) עיין בספר "באר אברהם" (עמ' רמג) שהאריך בדברים נפלאים.

26 והנה על אף שיש כ"כ המוני כוכבים אמר הנביא "לכולם בשם יקרא" - ופירש הרד"ק ז"ל: וכן אמר דוד ע"ה "מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא" - רצונו לומר כי לכל אחד מהם יקרא בשם הנאות לו, לפי הדבר הנברא בעבורו לסיבת אותו הדבר אחר סיבת עצמו, כי כל כוכב וכוכב יש לו כח וממשלה על נבראיו מטה כל אחד על מין ידוע שנותן בו כח לעשות מלאכתו ותולדתו. וכן אמרו חז"ל "אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה המכה אותו ואומר לו גדל" ולפי הכח שיש לכוכב נקרא שמו לפי אותו ענין עכ"ד, ע"ש עוד.

31 והנה הבה נתבונן ונחשוב - לו יצוייר שיאמר כוכב אחד מן הבליונים והטרליונים, מה צורך יש בי, הרי כמוני יש כוכבים לאין ספור, ומה יארע אם לא אמלא את תפקידי, איזה חורבן היה קורה בעולם! כמה בני אדם היו מתים, וכמה יערות וכרמים היו נופלים ונפסדים באותו רגע, מפני שהממונה שלהם הפסיק את תפקידו.

(3)

3

1 / כן הוא אצל האדם, אפילו הקטן שבקטנים ע"י פעולותיו הטובים והרעים, בונה הוא והורס עולמות לאין ספור, כי כל נברא בעולם ותפקידו המסויים המותאם לו ואין כמותו לזולתו, וכאשר מועל בתפקידו הפרטי הורס, אף אם אחרים ממלאים את תפקידם בשלימות, וזהו הדמיון לכוכבים.

6 כמו שכתב הגה"צ ר' חיים מוולוז'ין זצ"ל בספרו "נפש החיים" (שי"א פ"ד) וזאת תורת האדם כל איש ישראל, אל יאמר בלבו ח"ו כי מה אני ומה כוחי

לפעול במעשי השפלים שום ענין בעולם, אמנם יבין וידע ויקבע במחשבות לבו, שכל פרטי מעשיו ודבוריו ומחשבותיו כל עת ורגע, לא אתאבידו ח"ו, ומה רבו מעשיו ומאד גדלו ורמו, שכל אחת עולה כפי פעולתה בגובהי מרומים, בעולמות וצמצחות האורות העליונים.

11 ובאמת, כי האיש החכם ויבן את זאת לאמיתו, לבו יחיל בקרבו בחיל ורעדה, בשומו על לבו על מעשיו אשר לא טובים, עד היכן המה מגיעים לקלקל ולהרוס בחטא קל ח"ו הרבה יותר ממה שהחריבו נבוכדנצר וטיטוס וכו'.

16 וקרוב לשמוע שגם זה בכלל כוונתם של חז"ל באבות (ב,א) "דע מה למעלה ממך" - רוצה לומר, אם כי אינך רואה בעיניך הענינים הנוראים הנעשים ממעשיך, אבל תדע נאמנה כי כל מה שנעשה למעלה בעולמות העליונים גבוהי גבוהים, הכל "ממך" הוא, על פי מעשיך לאן נוטים, על פיהם יצאו ויבואו, עכ"ד הנלחבים.

21 ביאר בעל ה"שפת אמת" זצ"ל (פי בחקתי) בשם זקנו בעל החידושי הר"י, את המשנה (אבות א, י"ד) "אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אמת" - לכל אדם יש את תפקידו המיוחד רק לו, ולכן "אם אין אני לי" - היינו אם אני לא אעשה את המוטל עלי - "מי לי" - אין אדם אחר בעולם שיוכל לעשות זאת במקומי, שכן לשני יש תפקיד ומשימה אחרת ושונה בעולם. "ואם לא עכשיו אמת" - היינו, לכל שעה ושעה יש את הסגולה המיוחדת אך ורק לה, ועל כן אם האדם אינו משיג את מה שיכול להשיג באותה שעה, שוב לא יוכל לתקן הדבר, שכן בשעה הבאה לא יוכל להשיג את מה שהפסיד בשעה הקודמת. התבונן בדבר כי עמוק הוא.

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף, (א, ה).

בגמרא סוטה (י"א א'), תובא כאן ברש"י. רב ושמואל. חד אמר הדיש ממש. והד אמר שנתחדשו גזירותיה אשר לא ידע את יוסף. דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל. ובתרגום אונקלוס: וקם מלכא חדתא על מצרים דלא מקיים גזרת יוסף.

1 / וצריך ביאר במובן שנתחדשו גזרותיו, אם הכוונה על מה שעינה את בני ישראל בעבודה קשה, אין זה במובן נתחדשו, דזה שייד על דבר שכבר היה ונתיישן, ולאחר זמן שוב נתחדש, אבל לא על גזירת העיני שלא היתה כלל עד הנה, גם צריך להבין כוונת התרגום דלא מקיים גזירת יוסף, אינו גזירה היתה שגור יוסף, ושהמלך החדש הזה לא היה מקיימה. ואפשר להבין בזה, שהמלך החדש רצה לשכנע את עמו שיסכימו כולם אתו ללחוץ את ישראל ולהכניסם תחת השעבוד העיני, וכדי שלא יתנגד העם הזה בטענה, איך נשלם רעה

26
4) כ"א יוסף

2

הזו את אדמתם וגם את עצמם לעבדים, ונמצא
 כעת שכולם הם עבדים, וממשלה מצרים היא
 ממשלה על עבדים, והיהדות שהם בני חורין
 יש להם נחלה ואחווה, הם רק בני ישראל
 ממשפחת יוסף שבאו רק לגור בארץ, ולמעשה
 נאחזו בה כמוש"כ (בראשית מ"ז) וישב ישראל
 בארץ מצרים וגוי ויאחזו בה וגו', היינו שקנו
 שמה אחווה ונחלה, ואז המה הם כעת האזרחים
 העומדים ברשות עצמם, והעם המצרי האמיתי
 הוא עם של עבדים; ובילקוט שמעוני פרשה
 זו (רמז קס"ו), מביא המעשה ממש שבהיותו
 ילד הסיד את העסרה מעל ראש פרעה ושימה
 על ראשו, ונבהל המלך וכל שרי המלוכה ויעץ
 בלעם הקוסם להרוג את משה, ובתוך הטענה על
 משה אמר: ויהי בהרעיב אלקים את הארץ,
 וישלח [יוסף] ויבא את אביו ואת אחיו מצרימה
 ויכלכלם בלא מחיר והון, ואותנו קנה לעבדים"
 וכו', ומעין טענה זו בא עכשיו המלך להוכיח
 לעמו, שכל כוחת יוסף בחקקי החוקים הללו,
 היו רק לטובתו ולטובת אחיו, שהביאו למצב
 כזה שהמצרים הם עבדים ורק העברים הם
 הבני חורין.
 וכדי שיוכל להוציא את זדון לבו שיסכים
 העם לרדות בישראל בפרד, התניף לעמו וקם
 המלך החדש ובסל גזירות יוסף, היינו חוקי
 יוסף שחקק לפניהם, וכמו שמתרגם אונקלוס
 בכ"מ חוקים - גזירות, כן כאן הכוונה דלא
 מקיים גזירת יוסף, היינו החוקים שחקק יוסף

(5)
 pe

(6) ה'אף וה'א'ק

הבית ישראל (מש"ו ד"ה הימים) מוסף דיש
 לפרש דמרתו על מה שאמרו חז"ל
 (נחמ"ב ב' ה') לעולם ירגיז אדם י"ט על
 יצה"ר, ויש שם ג' עלות, יעסוק בחורה,
 יקרא קריאת שמע, ויזכיר לו יום המיתה,
 וראיתן על האבנים זה תורה, כי מלמדן
 העובר קודם לידתו כל התורה (נדה ל' ג').
 ויש אולי לפרש כונת הדברים, שכל הכח יש
 לו לאדם ללמוד תורה בחייו, הוא רק מכה
 מה שלמדו אותו כבר תורה קודם שילא
 לאור העולם, ואף שנעם יצאה לעולם שוכח
 כל מה שלמד, אבל הכח נשאר שיכול לחזור
 למה שלמדו המלאך, כמו שפירש הגר"א
 (מש"ו טו' כו) מ"ש חז"ל (מגילה ג' ז') יגעתי
 ומלאחי תלמידי, דהכונה הוא כי ע"י היגיעה

כתוב (א' טו) 'וראיתן על האבנים', ונספרים
 מביאים מסורה שהביא עוד צ' מקומות
 שכתוב וראיתם צ"ו, וראיתם את הארץ מה
 היא (במדבר י"ג יח), וראיתם אותם וזכרתם את
 כל מצות ה' (שם טו, נט), ופירש הרז"ר
 שמעלקא ז"ע שהג' וראיתם מורים על מה
 דאיתא במשנה (אבות ג' א') 'עקביא בן מהללאל
 אומר הסחכל בג' דברים ואין אחת בה ליד
 עזירה', והג' 'וראיתם' מורים על ג'
 הסמכליות, דע מאין באה הוא וראיתן על
 האבנים, ולאן אחת הולך הוא וראיתם את
 הארץ מה היא, ולפני מי אחת עמיד ליתן
 דין וחשבון זה וראיתם אותו, דאיתא בחז"ל
 (מנחות מג' ז') דקאי כלפי מעלה על השביעה,
 וגם כי וזכרתם את כל מצות ה', ועליהם
 יתן האדם דו"ח לאחר פטירתו.

(3)

(ב) וַיַּרְא מֶלֶאךָ אֵלֹהִים בְּמִדְבָּר
הַנְּבוֹאָה 3, כִּי אָמַנְסָם כְּאִשְׁרֵי יַעֲקֹב

הַמְלַאכִים בְּדַמּוּת אֲנָשִׁים בְּלִתֵי נְבוּאָה 4,
 פָּעֻזָּן לִאֲבֵרָהֶם וּלְלוּט וּלְבִלְעָם וְלוּלְתָם,
 לֹא יֹאמֶר עֲלֵיהֶם יוֹרְא' 5, אֲכַל יֹאמֶר
 עֲלֵיהֶם יוֹרְא' 6, כִּמוֹ יוֹרְא וְהִנֵּה שְׁלִשָּׁה
 אֲנָשִׁים 7 (בְּרֵאשִׁית יח, ב), "יוֹרְא לֹט" (שם
 יט, א), "יוֹרְא אֶת מֶלֶאךָ ה' נֶצַח בְּדַרְךָ"
 (במדבר כב, לא), וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסֵּנָה בָּעַר
 בָּאֵשׁ. דֹּדֶק יֵא, וְהָ דָרָךְ חֲזִירַת הַנְּבוּאָה יב,
 שְׁהִיָּה הַמְלַאךָ בַּחוּף הַסֵּנָה, וְהָאֵשׁ בּוֹעֵרַת
 בַּסֵּנָה סָבִיב הַמְלַאךָ, לְהוֹדוֹת שִׁבְהִיָּה
 צִדִיקֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁהֵם מֶלֶאכִי ה' 8, בַּחוּף
 הַסֵּנָה שֶׁל עַם מִצְרַיִם, שֶׁהִיוּ לָהֶם סָרְבִים
 וּסְלוּנִים 9, הַסֵּנָה יְבַעַר בָּאֵשׁ בְּצִרַת עַשׂוֹר
 מִפּוֹת, אֲכַל לֹא יִכְלוּ בְּאוֹתָן הַצִּירוֹת, כִּמוֹ
 שְׁהוֹרָה בְּאִמְרוֹ — וְהַסֵּנָה אֵינְנוֹ אִכְלָה.
 שְׁתִּיָּה בְּלִתֵי כָּלָה בָּאֵשׁ הַמְלַחֵט בּוֹ 10, כִּי לֹא
 הִתְהַוָּה נְבוֹאָת מִשֶּׁה רַבְּנוֹ עֲלִיו הַשְּׁלוֹם אֲז
 כִּמוֹ שֶׁהִיָּתָה אַחֲרֵי כֶּךָ יב, כִּמוֹ שֶׁהִעִיד
 בְּאִמְרוֹ "כִּי יָדָא מִהֵבִיט אֶל הָאֱלֹהִים" (פסוק
 ו), עַל הַפָּךְ "וַחֲמַנְתָּ ה' יְבִיט" 11 (במדבר יב,
 ח), אֲכַל מִיּוֹם מִתַּן תּוֹרָה וְאֵילָף, שֶׁנִּגְלָה אֲז
 לְכָל יִשְׂרָאֵל פָּנִים בְּפָנִים 12, וְהֵם לֹא סָבְלוּ
 זֶה, בְּאִמְרָם "לֹא אִסְפֵּךְ עוֹד לִשְׁמַע אֶת קוֹל
 ה' אֱלֹהֵינוֹ" (דברים יח, טו), וְהוּא לִבְדּוֹ 13

נִשְׂאָר בְּאוֹתָהּ מְדַרְגָּה 14, כִּמוֹ שֶׁאָמַר "שׁוּבוּ
 לָכֶם לְאֲהֱלֵיכֶם 15 וְאַתָּה פֹּה עֲמַד עֲמַדִּי"
 (דברים ה, כז-כח), וּבְאִמְרוֹ 16 "וַיַּעֲמֵד הָעָם
 מִרְחֹק וּמִשָּׁה נִגַּשׁ" (להלן ב, יח), הִיָּתָה
 נְבוֹאָת מִשֶּׁה רַבְּנוֹ "פָּנִים אֶל פָּנִים" 17 (שם
 לג, יא), "וַיִּמְרָאָה וְלֹא בִחִידוֹת" 18 (במדבר יב,

בתורה מוצא את מה ששכה בעת יליחו
 לאור העולם, והאדם צריך להאמין בזה לידע
 כי באמת התורה הוא שכל נבדל, ואינו שייך
 כלל האדם הקרוץ ממומר ישיג אפילו חיבה
 א' מתורה הקדושה, ולכן כל המציאות ללמוד
 תורה הוא רק מזה שכבר למד את התורה
 ע"י מלאך, וכן כתב הגר"א (סס) לפרט
 כונן המשנה (אנוה ג, ס) "אל תחזיק טובה
 לעצמך כי לכן נוצרת", שהכונה הוא כי לימוד
 התורה שהשגת אותו כלל ע"י הכח שלך, רק
 שנוצרת עם הכח של לימוד התורה שללמת
 קודם שנוצרת, וזה הכונה בדברי הגיט יבא
 וי"ע שוראיתן על האבנים מרמז על עסק
 התורה, כי רק באופן זה שייך שהעסק
 בתורה יביל אופו מהירה, כשיודע כי כל
 העסק בתורה הוא למעשה את התורה שלמד
 מנבדל, ויותר מזה כאשר האדם יודע כי כל
 התורה שלומד הוא רק בסיעתא דשמיא
 ואינו כוחו שלו, אז הוא יודע עד כמה
 הוא צריך לשמור עלמו מחטא שיזכה לסייעתא
 דשמיא ויש לרמוז זה בלשון הגמרא 'חסורי
 מחסרא והכי קמני', שיש כאן רמז שרק מלמד
 מה שמרגיש שחסר לו, שאבד את התורה
 שלמד בעת שהי' ביחד עם המלאך, ולכן
 הוא מתחיל ללמוד - והכי קמני, שגלה זה
 לא הי' זיכולתו כלל ללמוד חורפה, וראיתם
 אותו הכמוז במצות ציית, הוא נגד העצה
 של יקרא ק"ש, שהצליח מזכיר האדם שיש
 בורא עולם, תכלה דומה לים ויש דומה
 לרקיע, ומציא האדם לידי קבלת עול מלכות
 שמים, וראיתם את הארץ הוא ענין של זכור
 לו יום המיתה.

(7) ש"ס
 (8) ש"ס
 י"ב

(9) סעיף י"ז

יאמינו בדברי משה 39, ולא יוכל שום נביא
 לקום נגדם 40, כי לא תהיה נבוֹאָתָם כָּזֹאֵחַ
 המדרגה 41, ויגד משה את דברי העם אל
 ה', כאשר שמע תקנת קונו 41 למען
 יאמינו במין נבוֹאָתוֹ, הרגיש בספק העט
 והגיר דבריהם 42, בחשבו שהשעם שאמרו
 "כל אשר דבר ה' נעשה", ולא אמרו "עֵן
 נעשה" בלבד, הנה מפני שהיו מספקים אוו
 היתה נבוֹאָת משה באפן זה דברי ה' או עלי'
 ידי מלאך, ושאלו אם יקבלו עליהם וכו':
 מלאך ידקדק עליהם כחוט השערה, ולא
 יסלת, באמרו "כי לא ישא לפשעכח"
 (להלן נג, כא), ובכן אמרו שלא יעשו וזלתי
 דברי ה' בלכד 43.

עתה 35 יאמינו "גם כך" שתהיה נבוֹאָתך
 באפן זה, באמרו "ודבר ה' אל משה פנים
 אל פנים" 34 (להלן לג, יא), ולכן אמרו
 "היום הנה ראינו כי ידבר אלהים את
 האדם 36 וחי" (דברים ה, כא), כי אמנם לא
 היה ספק אצלם על אפשרות הנבוֹאָה יב,
 והיו יודעים שהאבות ומשה ואהרן ומרים
 כבר התנבאו ייא, אכל לא היתה נבוֹאָת
 שום נביא עד הנה כי אם במראָה ובחלום,
 כמו שפאר הגא' יחזקאל באמרו "במראָה
 אֵלָיו אַתּוֹדָע בְּחֹלוֹם אֲרַבֵּר בּוֹ" (במדבר יב,
 ו), אָמַנְסָם בְּנְבוֹאָת מִשֶּׁה בְּעוֹדוֹ מִשְׁחַמְשָׁם
 בַּחוּשָׁיו הִיָּה סִפְק אֲצֵלָם — לֹוֹלָה הַתֵּנִיבָאוּ
 גַם הֵם בְּאִפְנוֹ זֶה — עַד הִנֵּה, וַיִּכְזְרוּ 44

(ט) בעב הענין אף-על-פי שקל נבוֹאָתוֹ
 של משה מעת מתן תורה והלאה
 היו באספקלריה המאירה, באמרו "ותמנת
 ר' יביט" 13 (במדבר יב, ח), מכל מקום
 נבוֹאָתוֹ זֹאת הִיָּתָה "בעב הענין", בעבור
 ישמע העם (בדברי עמך) וגם כך יאמינו
 לעולם. יאמינו אפשרות נבוֹאָתך שתהיה
 "פנים אל פנים" 34, כי אמנם אדבר
 עמם 34 פנים בפנים, בלתי שום חלום,
 באמרו "פנים בפנים דבר ה' עמכם" 34
 (דברים ה, ד), והוא היות האדם מתנבא
 בעודו משחמש בחושים, וזה חשבו לנמוע.

4

(ג) ויאמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה. כל אות ואות, כל תג ותג שבחורה הוא מנוי ומדוד על חלי תלים של הלכות, ואלפי אלפים ורבי רבנות עולמות חלוין בו. מלה אחת בחורה, ואין צריך לומר פסוק אחד בחורה, היא בריאה שלמה. ולזה, הגדול החימה, למד האריכה התורה בסיפור של מראה הסנה — וגילתה לנו שאלת משה רבינו בבואו פנים אל פנים עם המראה המפליא. סנה בוער באש ואיננו אוכל, "מדוע לא יבער הסנה?" ואיזה חידוש, חכמה יש בשאלה זו? והלא חינוקות של בית דבן ישאלו כמו כן בראותם סנה בוער באש, ואינו צורך? ומה היה חסר בבאור הדבר אם אמרה התורה ויסר משה לראות את הסנה, וירא ה' כי סר לראות יכו והשמיטה לגמרי שאלת משה רבינו ע"ה? אמנם בהעמק הדבר, יתגלה לפנינו יסוד גדול בהשגת אמונה בה' ובתורתו.

15
8
10

וראשית כל נקדים דברי הגאון והצדיק ר' אלחנן ואסערמאן וצ"ל מספרו "קובץ הערות" שכתב שמה וזה לשונו היצא מזה, כי יסודי האמונה, מצד עצמם הם משיטים ומוכרחים לרל אדם. שאינו בכלל שוטה. אשר אי אפשר להסתפק באמיתתם, אמנם רק בתנאי שלא יהא האדם משוחרר. היינו שיהא חפשי מתאות עוה"ז, ומרצונותיו, וא"כ סיבת המינות, והכפירה אין מקורה בקלקול השכל מצד עצמו, כי אם מפני רצונו לתאותיו, המטה ומעיר את שכלו, ומעתה מובן היטב, מה שהזכירה תורה, לא חתרו אחר לבבכם, זו מינות, היינו שהאדם מוחר, להכניע ולשעבר את רצונותיו, כדי שיהא השכל חפשי מנטיית הרצון, וממילא יכיר האמת, המוכרחת לכל בן דעת, שהקב"ה ברא את העולם, במאמר רבי עקיבא, שהעולם מעיד על הקב"ה שבראו, והכפירה אין לה שום מקום, בשכל האדם, כי אם ברצונותיו ותאותיו, יאלו לא הגיעו תאותיו, למדרגה גסה, לא ה' אפשר, בשום אופן, לבא לידי טעות של כפירה, או ע"ז, ע"כ גדול עונו מנשוא, שהגדיר תאוותיו על שכלו כ"כ, עד שלא יכיר אמת ופשוטה כזאת, והמצוה להאמין, היינו שלא יביר תאוותיו על שכלו, וממילא תבא האמונה בהכרח, ואין צורך להשתדל, להשיג אמונה, אלא להסיר את הגורמים להפסידה, והיא תבא מאליה, וגם בן נח גם השכל, מ"מ יש בכח דעתו, להכיר כי העולם מעיד על הקב"ה שבראו, וזה פשוט מאד, כי כל פעולה הנעשית בן דעת, יש לה איזו תכלית, וכיון שהבריאה נמצאת, ע"י מציאת יח"ש, בודאי יש לה תכלית, ולא יוכל השיבוך להצטדק ולומר, שהי סברה, כי תכלית בריאת שמים וארץ היתה כדי לשחות ולהשתכר, וע"כ דבר פשוט, כי תכלית כל הנבראים כולם, היא לעשות רצון קונם, וא"כ שהי

לו להכיר, שזו היא תכלית ביאתו לעולם. לעשות רצון קונם. ה' חייב לתקוד, מהו רצון ה', ועי"ז ראה ליענש, כמאמרם בן נח נהרג, שהי' לו ללמוד ולא למד וכר ומהעיקר הראשון — האמונה בה' — יוצאה חולדה מוכרחת, העיקר השני, תורה מן השמים, כי אמרו שתכלית כל הנבראים לעשות רצון קונם, וזה פשוט, כי אין כח בשכל האדם להיות יודע, דעת עליון, ולהשיג מהו רצון השי"ת ואם כי לא יודיע הקב"ה מהו רצונו, נשארה הבריאה בלי שום תכלית, כי איך אפשר לאדם, לעשות רצון ה' ית' אם לא ידע מהו רצונו, וא"כ הדבר מוכרח בהכרח גמור, שהקב"ה הדיע, וגילה, לבני אדם, מהו חפצו ורצונו מהם, ע"י התגלות שכינתו בעולם וזוהי תורה מן השמים, וזוהי מוכרח ג"כ ביאת המשיח עי"ש.

ודבר זה מפורש בחורתנו הקדושה בפרשה זו. רבים חושבים שרק חכמים ונבונים, חוקרים ופילוסופים יכולים להשיג מציאות ה' ע"י חקירה רבה, ואין באפשרות איש פשוט ללמוד על דברים אלו העומדים בדומו של עולם. אמנם נצטוינו כלנו כאיש אחד הן גדול הדור, והן איש ההמוני, ואפילו גוי להאמין בה' יתברך. וראיה מזה שהכרה זו שיש אלקים בעולם, בורא העולם, והמנהיג את העולם הוא כל כל פשוט עד שכל אדם יכול להכיר אמתת יסוד זה, ובתנאי שישים את מטרתו לחפש את האמת.

ולפיכך תיארר התורה את החזיון של התגלות אלקים למשה רבינו, ולו הניחה התורה מאורע זה לרמיונו, ה' נדמה לנו שהיו שמה קולות וברקים, שאלות עמוקות שאין בכח קרוצי הומר להכיר ולתפושם. כי התורה שמימית היא, ורק אנשי אלקים כמשה יכולים לתפוס דבר ה'. אבל לא כן הוא הדבר! כי משה רבינו ע"ה זכה להתגלות אלקים מתוך הסנה לא ע"י חקירה ופילוסופיא כי אם ע"י שאלה פשוטה, שאלה שכל אדם ה' שואלה, "מדוע לא יבער הסנה?". וירא ה' כי סר לראות — כי רצונו של משה להשיג את האמת לאמתו, או התגלה אליו אלקים מתוך הסנה, כי הנא לטהר מסייעין אותו.

עם ישראל נדבה לענה ולקץ בעיני העמים, ובכל דור דוד עומדים עלינו לכלותנו ובעונותינו הרבים נמצינו חמיר במצב של "סנה בוער באש", באש של האינקוויזיציות, באש של ה"פאנאמאק" באש של ה"קרעמאטאריומס", אבל "הסנה איננו אוכל", ועם ישראל חי וקים לעולם ועד. וזוהי בזמנינו שנשפך בני הרין אף ה', ובא האסון הנורא של כליון לששת מליונים מאחינו בני ישראל, מדינת ישראל, ונהרו אליה הנדחים מארבע כנפות הארץ, ונהיינו לאות ולמופת בין העמים.

5

אבל לדאבינו, הרבה מבני עמנו נתרחקו מה' אלקי ישראל, והזניחו את תורתו. לא מודק, וחלילה, כי אם מהסרון ידיעה. וילדי ארצנו דומים לחינוך שנשבה בן עכו"ם כי הוריהם לא למדו עמהם דרכי ה', ולא התחנכו על מכוני התורה, ועוברים כמה עבירות קלות וחמורות בשגגה וכוונת יודעים. אמנם, תביעה אחת יש לתבוע מהם ועתידים ליתן את הדין עליה. כי בראותם את הגדול הגדול הזה של נצחיות עם ישראל, אשר למרות כל הקמים עליהם להשמידם ולאבדו, הוא חי וקיים בזמן שהרבה מדינות חזקות וגדולות כלו ואבדו שמעם מן הארץ, מדוע לא ישאלו את השם הפשוטה, מדוע לא יבכרו הסנה"ג? מהו הכח הטמיר בחי ישראל סבא המקימו לעד ולעולמי עולמים ולו שאלו כהוגן, או חי הקב"ה ממציא להם הדרך להתגלותו, ולהכרת תורתנו הקדושה.

11

12

13) לשכרה ולמאור ציון

ארבע פעמים הזכירו בפרשתנו "מים": "כִּלְיָהֶן הַיְלִיד הַיְאֹרָה תִּשְׁלִיכֶנָּהוּ", "כִּי מִן־הַמַּיִם מִשִּׁיתֶהוּ", "וַיִּשְׁק אֶת־צֹאנֵם", "וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם". שנים מהם לטובה: "כִּי מִן־הַמַּיִם מִשִּׁיתֶהוּ", מלבד שזיהי הצלת נפש ילד ממות לחיים הרי זוהי הצלתו של גואל ישראל ורבן של ישראל נתן התורה ונביא אשר לא קם כמוהו. אף "וַיִּשְׁק אֶת־צֹאנֵם" הרי זוהי נדיבות וחסד. בחסד הזה הרי בחן אלועזר עבד אברהם את המיועדת להיות מארבע אמהות שבנו את בית ישראל. ושנים מהם הם לרעה: "כִּלְיָהֶן הַיְלִיד הַיְאֹרָה תִּשְׁלִיכֶנָּה", וכן המים מן היאור שנהפכו לדם.

"גַּם אֶת־הַעֲלֵם נָתַן בְּלִבָּם". אין קדושה מוחלטת בעולם כשהוא לעצמו, ואין טומאה מוחלטת בעולם. הכל תלוי כאדם. "גַּם אֶת־הַעֲלֵם נָתַן בְּלִבָּם" רשום הדבר תלוי אם הוא ניתן ב"לב חכם לימינו" או ב"לב כְּסִיל לְשִׁמְאֹלוֹ". "כֹּל שֶׁתָּה תַחַת־דְּגָלֵינוּ" והדבר תלוי איזה רגלים הן השולטות בעולם, יש רגלים טהורות וקדושות בכוחות "וַיִּשָּׂא וַיַּעֲקֹב דְּגָלוֹ", הוא הרים והעלה אותן, "וְתַתִּית רַגְלֵי כְּמַעֲשֵׂה לְבַנֹּת הַסְּפִיר" ויבצע השמים לטהר. "וַיִּשׂ רַגְלִים שֶׁל־דְּגָלֵי יְרֻדֹתֵינוּ", רגלים שעליהן אנו אומרים "עַל־הַטָּא שֶׁתִּקְטָנוּ לְפָנֶיךָ בְּרִיצַת דְּגָלִים לְהַרְעֵנוּ", ואז "כֹּל שֶׁתָּה תַחַת־דְּגָלֵינוּ". הרי אם רגלים של קדושה שולטות בכל, הן משרישות קדושה בכל מכל כל, ואם "דְּגָלִים מְקַדְּרוֹת לְרוּחַ לְרַעֲדָנוּ" הן הדרוסות על תבל ומלואה, הרי הן מבניסות רוח הטומאה לשב.

כח החיים של כל דבר הוא הלחלוהית שבו. במקום שיש מים יש חיים, והחיפך בהפכו, מים מצמחים כל מיני הענוגים, אולם יש עונג ויש עונג... שְׁעִשְׂעִים¹⁴, ויש תאות התענוגים הכאה מיסוד המים שבנפש "שֶׁמַּצֵּד הַקְּלִיפָה וְסִטְרָא אַחֲרָא"¹⁵.

והם הם שני סוגי המים שבפרשתנו. המים הם מקור הקדושה, "כִּי עֲזָבוּ מְקוֹר מַיִם־חַיִּים אֶת־דִּי¹⁶", והיעדר לעתיד "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיֵּצְאוּ מַיִם־חַיִּים מִירוּשָׁלַיִם¹⁷", "וַיִּצְאֵם מִבַּיִת דִּי וַיֵּצְאוּ¹⁸". ויש גם מים הזירונים, "לְגַלְיָ דִי שְׁהָיָה לְנוּ... אֲזִי הַמַּיִם שֶׁטְפוּנִי נִחְלָה עָבַר עַל־נַפְשִׁי. אֲזִי עָבַר עַל־נַפְשִׁי הַמַּיִם הַזִּירוֹנִים¹⁹". מי המקנה ומי המעין מטהרים, ולעומת זה מים מבשרים לקבל טומאה, ומשקים הם תמיד נעשים ראשון לטומאה, והדבר תלוי מי הם המשחמשים במים ומי מי הם נתונים. מים שבידי מצרים נהפכים לדם, מים של מצרים הם כלי משחית להיטבע בהם, "כִּלְיָהֶן הַיְלִידִי". ומים שבידי משה — ואתפשטותא דמשה בכל דור דור²⁰ ובכל אחד ואחד מישראל²¹, — הם מים של חסד, מים שיביאו לחון של יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיֵּצְאוּ מַיִם־חַיִּים מִירוּשָׁלַיִם²².

4) למאורה יש להבין הא הקב"ה חיזק לב פרעה והרי אין הקב"ה בא בטרוניא עם כריותיו ומה חטא פרעה אחרי כי השיית חזק לבו לבל ישלח. וכבר נתקשו רבים בזה. והנכון בזה דפרעה כעצם רצונו היה חפץ לבל לשלחם, ורק המכה הכריחתו לעשות נגד רצונו. ומה הנעשה בהכרח אין בו ממש, וכמאמר המפורסם ההכרח לא ישוכח ולא יגונה, ומש"ה חיזק ה' את לבו, ולא שנתן בלבו שלא ירצה לשלח, רק חיזק לבו עד כדי שיסוד ממנו יראת המכה ונשאר כמקדם על רצונו העצמי ושוב לא ירצה לשלח מרעת עצמו, דהרי גם אם היה משלח ע"י הכרח המכה אינו רק אנוס ולא נחשב למאומה. והיו שאה"ב כי אם מאן אתה לשלח, פירוש שמה ששלח ע"י הכרח של המכה לא יועיל לך להסיר המכות מעליך כל זמן שלא תרצה כרצונך העצמי לשלח. והא דמרני תשובה ע"י יסורין היינו שהיסורין יעוררו האדם מתרדמת הסכלות ויבין בשכלו את אשר העוה ויתחרט על מה שעשה חרטה גמורה, עד כי גם אם היה סר מעתה תרדת היסורין ממנו ג"כ לא ישוב לכסלה, ומש"ה מהני שפיר. ובחינה זו מצינו כישראל. הטעם משום דברצון הפנימי המה לטוב ורק דע"י סיבות חיצוניות או פיתוי של יצה"ד מביאם לחטא, מש"ה מהני תשובה גם ע"י גלות ויסורים, דהיסורים אינם באים רק להתגבר על הסיבות ומסיר מהם הסיבה שהביאם לחטא ונשארים על רצונם הפנימי בעצם.

6